

ROMAN MAHALLESİNDE KENTSEL YOKSULLUK VE YOKSUNLUK: İZMİR-EGE MAHALLESİ (KURUÇAY) ÖRNEĞİ*

Neriman YÖRÜR**

Öz

İzmir kent merkezinin yüksek rant alanlarının bitişiğinde yer alan Ege (Kuruçay) Mahallesi kentsel dönüşüm projeleri ve tartışmalarına konu olmaktadır. Ege (Kuruçay) Mahallesi'nin sakinlerinin çoğunluğunu farklı kültürel hayatları ile Romanlar oluşturmaktadır. Bu nedenle, bu makale kentsel dönüşüm süreçleri çerçevesinde Ege (Kuruçay) Mahallesi'nde yaşanan yoksulluk ve yoksunluk sorunlarını kültürel, mekânsal ve ekonomik değişkenler ile insan ve vatandaşlık hakları açısından sorgulamayı amaçlamaktadır. Araştırma yöntemi olarak gözlem ve derinlemesine görüşme çalışması yapılmıştır. Derinlemesine görüşme çalışmasından elde edilen veriler insan ve vatandaşlık hakları çerçevesinde en temel haklar olan; yeterli beslenme-giyinme-barınma hakkı, temel kamu hizmetlerine erişim (eğitim, sağlık vb.) hakkı, sosyal, psikolojik ve mekânsal olarak güvenli yaşam alanı hakkı, yeterli gelire sahip olma hakkı, işsizliğe karşı korunma hakkı, eşit bir vatandaş olarak davranılma ve sahip olduğu etnik kültürel kimliği yaşama hakkı olarak altı başlık altında değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, mahallenin yoksulluk sorunlarına ilişkin bir düzey ya da derece belirlemenin ötesinde, yoksulluğun görünen boyutlarının analizi üzerinden bir kesit sunulmaktadır. Kentsel yoksulluk ve insan hakları olgularını gündeme getirerek tartışmaya açan bu çalışma, kentsel mekânsal eşitsizlikler hakkında araştırmacıları yeniden düşünmeye davet etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kentsel yoksulluk; Yoksunluk; Roman Mahallesi; Ege Mahallesi; Kentsel dönüşüm

* Bu makale 2014 yılında Saint Petersburg'da gerçekleştirilen The 54th ERSAs Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, neriman.yorur@deu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4998-136X

URBAN POVERTY AND DEPRIVATION POVERTY IN THE ROMAN NEIGHBORHOOD: THE CASE OF İZMİR-EGE (KURUCAY) NEIGHBORHOOD*

Neriman YÖRÜR**

Abstract

Located adjacent to the areas with high land values in the center of İzmir, Ege (Kurucay) Neighborhood has been subject to urban regeneration projects and discussions. Most of the residents of Ege (Kurucay) Neighborhood are Gypsies with, a diverse cultural life. For this reason, in relation with urban regeneration processes, this article aims to discuss poverty and deprivation problems through cultural, spatial and economic variables, of these residents in terms of human and citizenship rights. Site survey and in-depth interviews studies were conducted as research methods. The data obtained from the surveys and in-depth interviews were evaluated under six headings, which are the most fundamental rights within the framework of human and citizenship rights; The right to adequate nutrition-, clothing-, shelter, the access to basic public services (education, health, etc.), the right to a socially, psychologically and spatially secure living space, the right to a sufficient income, the right to be protected against unemployment, the right to be treated as an equal citizen, and the right to live the ethnic cultural identity. Within this framework provides an overview of apparent dimensions of poverty, beyond determining the poverty problem levels of the neighborhood. Opening a discussion by bringing up the urban poverty and human rights phenomena, this study invites researchers to rethink urban spatial inequalities.

Keywords: *Urban poverty; Deprivation; Romans neighborhood; Ege neighborhood; Urban regeneration*

* This article is an expanded version of the paper presented at the 54th ERSAs Congress held in Saint Petersburg in 2014.

** Dokuz Eylül University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning, neriman.yorur@deu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4998-136X

GİRİŞ

“Müzik fakirlerin tek lüksüdür. Şarkı söylerken kötü düşüncelerden uzaklaşırsınız ve dans ederken açlığı unutursunuz”. Roman şarkıcı Esmâ Redzepova

Dünyadaki küreselleşme söylemleri literatürde aynı zamanda yoksulluk çalışmalarını da gündeme getirmiştir. Yoksulluğu farklı biçimlerde ölçmeye çalışan, tanımlamaya çalışan pek çok çalışma bulunmaktadır. Özellikle yoksulluk gibi göreceli bir kavramı ölçme yöntemleri ile görece hale getirme çabaları literatürde çok fazla yer almıştır. Bu makalede literatürde yer alan araştırmaların derlenmesi yerine özellikle Türkiye’de yeterince çalışılmayan kentsel alanlarda yaşayan, etnik kimlikleri farklı olan kesimlerin yoksulluk ve yoksunluk sorunları, örnek alan çalışması üzerinden anlatılmaya çalışılacaktır. Makale; farklı kültürel bir hayatın yaşandığı mekân olan ve çoğunluğunu Romanların oluşturduğu İzmir kent merkezinde yer alan Ege (Kuruçay) Mahallesi’nde yaşayanların yoksulluk ve yoksunluk durumlarını bütün toplumca da kabul edilmesi beklenen insan ve vatandaşlık hakları açısından, kültürel, mekânsal ve ekonomik değişkenler ile sorgulamayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında mahallenin yoksulluk sorunlarına ilişkin bir düzey ya da derece belirlemenin ötesinde, yoksulluğun görünen yüzlerinin analizi üzerinden bir kesit sunulmaya çalışılacaktır. Ege (Kuruçay) Mahallesi İzmir kent merkezinin yüksek rant alanlarının bitişiğinde yer alan mahalle olarak kentsel dönüşüm projeleri ve tartışmalarına da konu olmuştur. Bu nedenle Ege (Kuruçay) Mahallesi’nde yaşanan yoksulluk ve yoksunluk sorunlarının kentsel dönüşüm süreçleri içerisindeki yerinin de değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Öncelikle kavramsal bir çerçeve oluşturmak amacıyla yoksulluk, yoksunluk, kentsel yoksulluk, etnisite gibi kavramların literatürde nasıl açıklandığına kısaca yer verilecek ve daha sonra örnek alan çalışması olarak seçilen Ege (Kuruçay) Mahallesi’ne ilişkin yapılan araştırma sonuçları ortaya konacaktır. Araştırmada niteliksel araştırma yöntemi olarak gözlem ve derinlemesine görüşme çalışması yapılmıştır. Çalışma alanında konu kapsamında rastgele seçim yöntemi ile 40 hanedeki kişiler ile görüşme yapılmıştır. Haneyi temsil eden kişilerden toplamda 177 kişiye ait bilgiler elde edilmiştir. Gözlem ve derinlemesine görüşme çalışması 2008 yılı Ağustos ayı içerisinde yapılmıştır. Her ne kadar veri geçmiş yıllarda elde edilmiş olsa da bu çalışma kapsamında o dönemde elde edilen bulguların yaklaşık 14 yıllık zaman dilimi sonrasında geçerliliğini ne derece koruduğunun tartışmaya açılması hedeflenmiştir. Öncelikle konu hakkındaki kavramsal açıklamalara yer verilmiş daha sonra anket çalışmasından elde edilen veriler insan ve vatandaşlık hakları çerçevesinde en temel haklar olan; yeterli beslenme-giyinme-barınma hakkı, temel kamu hizmetlerine erişim (eğitim, sağlık vb.) hakkı, sosyal, psikolojik ve mekânsal olarak güvenli bir yaşam alanı hakkı, yeterli bir gelire sahip olma hakkı, işsizliğe karşı korunma hakkı, eşit bir vatandaş olarak davranılma ve sahip olduğu etnik kültürel kimliği yaşama hakkı olarak altı başlık altında değerlendirilmiştir. Son olarak ise, bu bulgular günümüz koşulları ile değerlendirilerek tartışılmıştır.

KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

Yoksulluk; tanımlanması ve ölçülmesi çok zor, karmaşık, ekonomik boyutlarının yanında aynı zamanda sosyal, siyasal, mekânsal boyutlarının da olduğu bir kavramdır. Sadece az gelişmiş ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de yaşanan bir olgudur. Yoksulluk kültürü, yoksulluğun psikolojisi, yoksullukla mücadele yöntemleri, stratejileri, yoksulluğu ölçme teknikleri, ‘yeni’ yoksulluk biçimlerinin tanımlanması, yoksulluk kategorizasyonları, yoksulluk nedenleri üzerine birçok araştırma yapılmıştır.

Yoksulluk 19. yüzyıldan beri birey ya da sistemle bağlantılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Yoksulluğu bireyle ilişkilendiren teoriler, yoksul bireyi kurban olarak görmekte ve bu grubun toplumda tabakalaşma olduğu sürece en alt tabakada ya da yoksul olarak kalmaları gerektiğini iddia etmektedirler. Sistem kaynaklı kuramlar ise Marksist perspektiften yola çıkarak yoksulluğun kaynağının kapitalist sistem olduğunu ve bu sistem içerisinde yoksulluğun devam edeceğini iddia ederler (Öktik, 2008). Sistem kaynaklı kuramlardan çatışmacı yoksulluk kuramını savunanlardan bazıları kaynakların adil bir şekilde dağıtılmaması nedeniyle kapitalizmin doğasında var olan bir sonuç olarak yoksulluğun varlığını sürdüreceğini iddia ederler. Marksistler yoksulluğun, üretim güçlerini elinde bulunduranların kapitalist sistemin sürmesini sağlayarak kârlarını maksimize etmek için sistemde var olduğunu söylemektedirler (Öktik, 2008).

Sistem kaynaklı kuramlardan bağımlılık kuramını savunanlar ise yoksulluğu uluslararası bir sisteme bağlayarak bu sistemin varsıl ulusların lehine işlediğini söylerler. Merkezde zengin ve küresel kapitalist ülkeler, çevre ya da uyduda ise yoksul ülkelere dönüşen iki kutuplu dünyada çevre yoksullaştıkça merkezin geliştiğini iddia ederler. Aynı zamanda yoksulluğun bir süreç değil, kapitalist sistemin sonucu olduğuna ve sistemin ortadan kaldırılması ile son bulacağına inanırlar (Öktik, 2008). Çünkü Wallerstein'in da ifade ettiği gibi; tanımlı gereği kapitalizm eşitsizlikçi bir sistemdir (Wallerstein, 1997).

Amartya Sen (2004) yoksulluğu 'yapabilirlik' kavramı ile tanımlarken; yapabilirliği de, açlık, sağlıksızlık, cahillik, kötü barınma koşulları gibi, her insanın mutlaka kaçınmak isteyeceği durumlardan kaçınabilme yetisi olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda 'yapabilirlikten yoksunluk', yoksulluğun tanımı olarak ortaya çıkmaktadır (Buğra, 2005).

Yoksunluk kavramı ise; esnek bir şekilde bir şeye sahip olma durumu için kullanılmakta ve mutlak yoksunluk, yaşamı sürdürmenin temel ihtiyaçlarını karşılayacak araçların (yiyecek, giyecek, barınma vb.) kaybedilmesini ya da olmamasını ifade ederken, göreceli yoksunluk insanların başkalarıyla karşılaştırıldığı zaman yoksun oldukları şeyleri anlatmaktadır (Marshall, 1999).

'Etnik' kelimesinin tarihi antik Yunanlılara kadar dayanmakta, Yunan halkından olmayan anlamındaki *ethnos* kelimesinden gelmektedir. Etnisite kelimesinin ilk kez Amerikalı sosyolog David Riesman tarafından 1953 yılında kullanıldığı kabul edilmektedir. İlk defa bir sözlükte yer alması ise Oxford İngilizce Sözlüğün 1972 baskısında olmuştur. Glazer ve Moynihan, 1975 yılında 'etnisite' kelimesinin yeni bir kelime olarak ortaya çıktığını söylemişlerdir (Hutchinson ve Smith, 1996). Birçok dilde etnik topluluğu tanımlayacak tek bir isim bulunmazken, Fransızca'da etnik grupları tanımlamak üzere kavramın isim hali olan 'ethnie' (*ethnique*) kelimesi kullanılmaktadır (Tonkin, McDonald ve Chapman, 1989; ODTÜ, 1999). Literatürde buluşulan ortak etnik kavramı; ortak kökene dayanan, ortak bir tarih ve kültüre sahip olan, bir bölgede örgütlenmiş ve dayanışma içinde olan insan topluluklarını tanımlamaktadır (Smith, 1992; ODTÜ, 1999).

Wallerstein bütün bir dünya-sisteminde, hane halklarının sınıfsal ve etnik sıralanması sırasında özellikle 'en alttaki' sınıfsal kategori ve 'en alttaki' etnik katmanın çok büyük ölçüde örtüştüğünü söyleyerek günümüzde her devlette, yerleşik olanların 'etnik' boyutlara göre kategorize edildiklerini iddia etmektedir. Wallerstein aynı zamanda dünya çapındaki eşitsiz ve hiyerarşik dağılımın 'sınıfsal' boyutu olduğunu ve aynı zamanda etnik bir boyutunun da olduğunu ifade etmektedir (Wallerstein, 1997). Marksist görüş ise etnisiteyi yanlış bir bilinç türü olarak adlandırmakta ve sınıflar arasındaki çatışmanın kaçınılmaz olduğunu iddia etmektedir (ODTÜ, 1999).

Etnik ve sınıfsal olarak ayrıışan gruplar, aynı zamanda kentlerde de mekânsal olarak da ayrıışmaktadır. Şengül'e (2009) göre; kapitalist birikim modeli, çöküntü alanlarını bugün yatırım araçlarına dönüştürmekte ve sistemin içinde tutunamayan yoksulları kentin daha da kıyısına itmektedir. Castells'in (1989) de ifade ettiği gibi; kentlerdeki mekânsal ayrıışmalar ve kutuplaşmalar; alt sınıf üyelerinin ve etnik grupların yoğunlaştığı yerleşim yerlerinin karşılaştığı ayrımcılık, ekonomik eşitsizlikler, sınıf ayrımcılığı gibi nedenler yoksulların toplumsal hareketliliğini engelleyen ve onları sürekli yoksulluklara mahkûm eden önemli öğelerdir. Burada yaşayanlar sadece yoksul değil, aynı zamanda aşırı yoksuldurlar. Castells'e göre yoksulluk; belirli bir toplumda bir insanın minimum standartlarda bir yaşam sürebilmek için gerekli kabul edilen kaynaklara sahip olmaması iken, aşırı yoksulluk; sosyo-ekonomik yoksunluğun içinde, ayrımcılıklara ve dışlanmaya maruz kalan gelir ve servet dağılımında en dipte yer alanları ifade etmektedir (Castells, 2001).

Kapitalist kent çerçevesinde yaratılan eşitsizlikler kent merkezlerindeki çöküntü alanlarında çok rahat görülebilmektedir. Smith'e (1992) göre, kentsel alanlardaki çöküntü bölgeleri kentsel yenileme süreci ile birlikte rant sağlama aracı haline dönüştürülmekte, alt gelir grupları ve marjinal kesimler soylulaştırılmış (*gentrified*) alanlardan dışlanmakta ve yeni orta sınıflar bu alanlara el koymaktadır. Kentsel dışlanma ve yoksulluk süreçlerinin sosyo-mekansal özellikleri de önemli dönüşümlere uğramış, yoksulluk kentlerin belli alanlarında yoğunlaşmış ve özellikle Türkiye'de 1980 sonrasında yoksulluk sürekli olarak gelecek nesillere aktarılmıştır (Şengül, 2001, s.94). Kent içerisinde dışlanan kesimlerin kent merkezlerinin (çoğunlukla geleneksel kent merkezlerinin) çeperlerindeki tarihi konut alanlarında yer seçtiği görülmektedir (Sönmez, 2001). Amin'e (2009) göre, yoksullaşma sözcüğü dışında yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki evrimsel eğilimi

adlandırarak daha iyi bir terim yoktur. Yoksullaşma Amin'e göre asla hayatta kalmak için yeterli gelirin bulunmamasına indirgenemeyecek modern bir olgudur. Aslında yoksulluğun modernleşmesidir ve sosyal hayatın tüm boyutları üzerinde yıkıcı etkilere sahiptir.

Günümüzde sosyal haklardan söz edenlerin gönderme yaptıkları temel metin T. H. Marshall'ın (1965) "Vatandaşlık ve Sosyal Sınıf" başlıklı makalesidir. Bu makalede Marshall, sivil hak ve özgürlüklerin on sekizinci, siyasi hakların on dokuzuncu yüzyılda yerleştiklerini, sosyal hakların hayata geçmesinin ise yirminci yüzyıl gelişmesi olduğunu ifade etmektedir. Marshall (1965) sosyal hakları, bireylerin sınıfsal konumlarından bağımsız, eşit vatandaşlık statüsü temelinde tanımlanan haklar olarak ele almakta ve sosyal hakların temelini oluşturan eşit vatandaşlık statüsünün, kapitalist toplumu belirleyen sınıfsal eşitsizliklerin bireylerin hayatındaki önemini azaltan bir nitelik taşıdığına vurgu yapmaktadır (aktaran Buğra, 2005).

"İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde herkesin ülkesindeki kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı, herkesin doğrudan veya özgürce seçilmiş temsilciler aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma hakkı (Md. 21), toplumsal güvenliğe sahip olma hakkı (Md. 22), işsizliğe karşı korunma hakkı (Md. 23/1), eşit ve elverişli bir ücret alma hakkı (Md. 23/2), dönemsel tatiller ve dinlenme hakkı (Md. 24), beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı (Md. 25/1) ve anne ve çocukların özel bakım ve yardım hakları (Md. 25/2) gibi haklar tanımlanmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 25. maddesinin birinci paragrafında her şahsın, gerek kendisi, gerek kendi ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dâhil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı olduğu söylenmektedir."

EGE (KURUÇAY) MAHALLESİ'NİN KONUMU VE ÖZELLİKLERİ

Bu araştırma kapsamında ele alınan Ege (Kuruçay) Mahallesi İzmir'in merkezi bir yeri olan Alsancak'ta konumlanmaktadır. Kahramanlar semti, Alsancak Mahallesi, Alsancak Garı ve liman bölgesi mahalle yakınında bulunmaktadır (Şekil 1, 2). Ege (Kuruçay) Mahallesi yaklaşık olarak 6,5 hektarlık bir alanda yer almaktadır ve mahallede 2008 yılında 2150 kişi yaşamaktadır. Mahallenin kentsel brüt yoğunluğu ise 569 kişi/hektar'dır. Söz konusu yoğunluk değeri yerleşmenin yoğun kentsel dokuya sahip olduğunu ve nüfus yoğunluğunun çok yüksek olduğunu göstermektedir. 2021 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemindeki verilere göre ise mahallede 1929 kişi yaşamaktadır. Bu nüfus değişimi aslında mahalle nüfusunun doğal nüfus artışı doğrultusunda hemen hemen aynı kaldığını da göstermektedir. Mahallede yaşayanların büyük bir çoğunluğunu Romanlar oluşturmaktadır. Her ne kadar İstanbul ve benzeri büyük kentlerde Romanların genellikle yaşadığı tarihi alanlar günümüzde ticari gelişim ve kentsel dönüşüme konu olmakta ise de Ege Mahallesi'nin yıllardır dönüşüme uğraması gerektiği gündeme gelse de mahalle büyük direnç göstermiş ve demografik yapısını koruyarak henüz dönüşüme uğramamıştır.

Şekil 1. Ege (Kuruçay) Mahallesi'nin konumu ve yakın çevresindeki bazı arazi kullanım türleri (Kaynak: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Parsel Sorgulama Uygulaması, 2022).

Şekil 2. Ege (Kuruçay) Mahallesi'nin mevcut arazi durumu (Kaynak: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Parsel Sorgulama Uygulaması, 2022).

Mahalle, doğusundan geçen çay ve batısından geçen demiryolu sınır oluşturacak şekilde, adeta şehirden soyutlanmış durumdadır. Ege (Kuruçay) Mahallesi kuzeyinde sanayi bölgesi, doğusunda Melez Çayı ve batısında demiryolu ile sınırlanmıştır (Şekil 3). Merkezi konumda olan Tepecik semti ile bağlantısı köprü veya demiryolu üzerinden yaya olarak sağlanabilmektedir. Mahallenin ortasından çevresi ile bağlantı sağlayan ana ulaşım aksı geçmektedir. Söz konusu ana aks üzerinde mahallenin ticari gereksinimlerini karşılayan birimler bulunmaktadır. 1970'li yıllarda dönemin belediye başkanı Osman Kibar tarafından yapılan blok konutlar alandaki ilk konut bölgesini oluşturmuştur. Bu sosyal konutlar 12 blok ve 180 daire olarak planlanmış ancak daha sonra 7 blok ve 118 birim konut ile sınırlı kalmıştır. Dıştan koridorlu dört katlı apartmanlar olan bu blokların çevresinde yıllar itibariyle iki ya da üç katlı gecekondular ile tapulu konutlar yer almıştır (Kaya ve Zengel, 2002).

Şekil 3. (a)Mahallenin doğusunda yer alan Melez Çayı; (b)Mahallenin batısında yer alan demiryolu; (c) Mahallenin Yeşildere yolundan genel görünüşü; (d) Mahallenin girişi (**Kaynak:** Neriman Yörür kişisel arşivi, 2008).

Ege (Kuruçay) Mahallesi içerisinde farklı kullanım alanları bulunmaktadır. Bu kullanım türleri birim adedi olarak şunlardır: Konut (454 birim), sivil mimari örnekleri (26 birim), anıtsal yapı (1 birim), müstemilat (180 birim), küçük üretim (6 birim), idari kurum (1 birim), sosyo-kültürel tesis (2 birim), harabe (6 birim), dini tesis (1 birim), boş alan, depo (3 birim), boş yapı (9 birim), perakende ticaret (50 birim), sanayi (2 birim), çay ve otopark alanı. Alan içerisindeki yapıların büyük çoğunluğunu % 61 ile konutlar ve % 23,4 ile müstemilatlar oluşturmaktadır. Yoğunluk sıralamasında daha sonra ise sırasıyla perakende ticaret, sivil mimari örnekleri ve diğerleri gelmektedir (DEÜ, 2007). Mahalle kentsel doku özellikleri açısından farklı bölgelemeler ile tarif edilebilir. Birinci bölge olarak tarif edebileceğimiz kısımda yaya ve taşıt erişimine uygun genişlikteki yollar ve bitişik nizamdaki düzgün az katlı yapılaşmadan oluşan kentsel doku mevcuttur. Blokların yer aldığı ikinci bölgede ise geniş yollar ve bloklardan oluşan kentsel doku oluşmuştur (Şekil 4). Birinci ve ikinci bölgelerde taşıt ve yaya erişimi kolaylıkla sağlanabilmektedir. Ancak, gecekondu tarzı yerleşmenin olduğu üçüncü bölgede kendiliğinden oluşmuş oldukça yoğun ve labirente benzeyen karmaşık bir kentsel doku mevcuttur. Bu bölgede sokakların darlığı nedeniyle bazı kısımlara erişmek neredeyse imkânsızdır. Zaman zaman 1 metreye düşen ve çıkmazlarla sonlanan yollar yaya kullanımı dışında hiçbir kullanıma imkân vermemektedir (Şekil 5).

Şekil 4. (a) Mahalledeki konut alanlarından görünüm; (b) Mahalledeki konutlar arasındaki avludan görünüm (Kaynak: Neriman Yörür kişisel arşivi, 2008).

Şekil 5. Bazı konutlar arasındaki yollar (Kaynak: Neriman Yörür kişisel arşivi, 2008).

Ege (Kuruçay) Mahallesi'nde yaşayanların toplu ulaşım gereksinimleri belediye otobüsleri ve minibüslerle giderilmektedir. Toplu ulaşım güzergâhı mahallenin ana ulaşım aksı üzerinden geçmesine rağmen ana aks üzerinde otobüs durağı bulunmamaktadır.

Yukarıda tarif edilen mekânsal doku 2008 ve 2022 yılları arasında alanda yeniden yapılan gözlemlerden tespit edildiği kadarıyla büyük bir farklılık göstermemiştir.

EGE (KURUÇAY) MAHALLESİ'NDE YAPILAN ARAŞTIRMA VE GÖZLEM SONUÇLARI

Çalışma alanında rastgele seçim yöntemi ile 2008 yılı Ağustos ayında 40 hanedeki bireyler ile görüşülmüştür. Haneyi temsil edenlerden 177 kişiye ait bilgiler ve hane hakkında bilgiler edinilmiştir. Görüşmelerin yapıldığı hane halklarında görüşme istekleri çok yüksektir. Gönüllülük esasına dayanan bu veri toplama sürecinde, hemen her ailedeki birey araştırmacının görüşme talebine olumlu yanıt vermiştir. Yapılandırılmış anket formu yerine, gözlem ve derinlemesine görüşme yapılmıştır. Aşağıda yer alan sonuçlar bu görüşmeler sırasında elde edilen bilgilerden derlenerek özetlenmiştir.

Mahallede yaşayan toplam 177 kişinin yaş grupları dağılımına bakıldığında; 0-4 yaş arasındaki grup; % 9,04, 5-9 yaş arasındaki grup; % 6,22, 10-14 yaş arasındaki grup; % 5,65, 15-19 yaş arasındaki grup; % 14,69, 20-

24 yaş arasındaki grup; % 12,99, 25-29 yaş arasındaki grup; % 9,04, 30-34 yaş arasındaki grup; % 5,65, 35-39 yaş arasındaki grup; % 7,34, 40-44 yaş arasındaki grup; % 4,53, 45-49 yaş arasındaki grup; % 9,60, 50-54 yaş arasındaki grup; % 7,34, 55-59 yaş arasındaki grup; % 3,39, 60-64 yaş arasındaki grup; % 2,84, 65-69 yaş arasındaki grup; % 0,56, 70-74 yaş arasındaki grup; % 0,56, 80-84 yaş arasındaki grup; % 0, 56'lık oranları oluşturmaktadır. Bu oranlar bize Ege (Kuruçay) Mahallesi'nde ortalama olarak çok genç nüfusun yaşadığını göstermektedir.

Araştırma yapılan hanelerde sadece bekârların oturduğu konutlar bulunmamaktadır. Bütün hane halklarında yaşayanlar evli ve çocuk sahibidirler. Evli olanların genelde yine aynı mahalleden ya da diğer Roman mahallelerinde oturan kişilerle evlendiği sohbetler sırasında tespit edilmiştir.

Hanede yaşayan kişi sayısına bakıldığında; % 7,5'ü 8 kişilik aileler, % 15'i 6 kişilik aileler, % 25'i 5 kişilik aileler, % 20'si 4 kişilik aileler, % 25'i 3 kişilik aileler, % 5'i 2 kişilik aileler, % 2,5'ü tek kişilik ailelerden oluşmaktadır. Konutların ortalama büyüklüğü 55 metrekaredir. Görüşme yapılan konutların oda sayılarına bakıldığında, 1 oda 1 salonlu konutlar % 60'ını, 2 oda 1 salonlu konutlar % 28'i, 3 odalı konutlar ise % 12'yi oluşturmaktadır. Geniş ailelerin 1 oda 1 salonlu konutlarda da oturduğu tespit edilmiştir.

Özellikle dayanıklı tüketim malları sahipliğine bakıldığında; televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi, ocaklı fırın, elektrikli şofben, kömür sobası ve klima olduğu görülmektedir. Ancak bu bilgiler yanılmamalıdır. Çünkü bu eşyalar genelde çok kötü durumda ve ikinci elden alınan eşyalardır. Çamaşır makinesi, şofben ve klimanın hiç olmadığı evler de bulunmaktadır.

"Kaç yıldır burada oturuyorsunuz ve daha önce nere oturmaktaydınız?" sorusuna verilen yanıtlarda; 50 yıldır burada oturduklarını söyleyenler olduğu gibi, 6-7 yıl önce evlendikten sonra buraya geldiğini söyleyenler de vardır. Evlenerek buraya gelenler daha çok Tepecik, Menemen Kahramanlar, Kapılar, Mersinpinar, İstanbul, Balıkesir, Selanik göçmeni, Manisa'dan geldiklerini ifade etmişlerdir.

Mahallede eğitim seviyesi oldukça düşüktür. Okur-yazar olmayanlar; % 14,3, okur-yazar olanlar; % 45,1, ilkokulu terk edenler; % 30,1, ortaokulu terk edenler; % 5,2, ortaokul mezunu olanlar; % 3,3, lise mezunu olanlar; % 1, liseyi terk edenler; % 1'lik dağılımı oluşturmaktadır.

Hane halklarının yaklaşık % 10'unun hiçbir sosyal güvencesi yoktur. % 12'si ise yeşil karttan faydalanmaktadır. % 78'i ise SSK'dan faydalandıklarını ifade etmişlerdir. Ancak SSK'dan tüm hane halklarında yaşayan her bireyin yararlanamadığı ya da geçici işlerde düzensiz çalışmaları nedeniyle sürekli kesintiye uğradığı da ifade edilmiştir.

Hanelerde genelde tek kişi çalışmaktadır ve yaptıkları işlere bakıldığında çalışanlar; at arabacılığı (faytonculuk), tezgâhtarlık, bekçilik, evlere temizlikçilik, eczacı kalfalığı, araba yıkama, fabrika işçiliği, hamallık, müzisyenlik, şoförlük, mobilyacıda çıraklık, sandviççilik, tütün işçiliği, dikim atölyesinde işçilik, kaynakçılık, bulaşıkçılık işlerinde çalışmaktadırlar. Emekli olanların işlerini ise; bekçilik, tütün işçiliği, fabrika işçiliğini oluşturmaktadır. 10 hanede hiç çalışan olmadığı tespit edilmiştir. Düzensiz olarak çalışanlar ise 5 haneyi oluşturmaktadır.

"Size olanak tanınsaydı ne iş yapmak isterdiniz?" sorusuna verilen yanıtlar şöyledir: "Sigortalı iş olsun yeter"; "Memur olmak isterdim"; "Konak Belediyesi'nde çöpçülük yapmak isterdim, sigortalı, maaşlı olsun yeter"; "Geçici iş olmasın. Devlet işleri, devamlı iş isterdim"; "Sigortalı iş olsun temizlik, yemek işi olabilir"; "Ehliyetim olduğu için şoförlük yapmak isterdim"; "Güvenilir, sigortalı, maaşlı bir işte çalışmak isterdim"; "Çay, kahve işi, sigortalı bir iş olsun, emekli olayım isterdim". (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

Etnik kimlikleri ve iş başvuruları

"Yaptığınız iş başvurularında roman olmanız dolayısıyla reddedildiğiniz oldu mu?" sorusuna verilen yanıtlar şöyledir: "Kızım sigorta hastanesine, dışçıye başvurdu. Diploması yok diye almadılar. İşçi olacaktı. Roman diye de yapıyorlar işe almamazlık"; "Roman olduğumuz için bu mahallenin dışında ev bile vermiyorlar"; "Tariş yakınımızda olduğu halde bizleri işçi olarak almıyorlar. Ama roman olduğumuzdan dolayı almıyorlar

bizi”; “Direk dışlanıyoruz, artık başvurmuyoruz, çünkü zaten dışlıyorlar”; “Ege Mahallesi deyince kapılar kapanıyor”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

Gelir ve Harcama Durumları

Hanelerde ve giren toplam ücrete bakıldığında; sadece yardımlarla geçinenlerin 3 aile olduğu, 300–500 lira maaş alanların 6 hane olduğu, 500–600 lira maaşla geçinenlerin 16 hane olduğu, 1000–1500 lira maaşla geçinenlerin ise 15 hane olduğu tespit edilmiştir. Harcama durumlarına bakıldığında ise; ilk sırada kira, daha sonra gıda, sağlık, giyim ve ulaşım harcamaları yer almaktadır. En çok hangi gıda maddelerine tüketiyorsunuz sorusuna verilen yanıtlar: “Tavuk ayda bir, hayatta eve girmiyor kırmızı et”; “Sebze yiyoruz, tavuk da et de girmez eve, girse de binde bir”; “Et türü olarak tavuk yiyoruz”; “Ne bulursak onu yiyoruz”; “Kasapta asılı görüyorsun eti anca, evin içine girmiyor”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

Alışverişlerinizi nerelerden yapıyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar şöyledir: “Daha çok TANSAS, bakkaldan borçla, pazardan, marketlerden, seyyar satıcılardan almaktadırlar”; “Nerde ucuz oradan alıyoruz”; “Bakkaldan borçla alıyoruz”; “Paramız olursa markete gideriz”; “TANSAS, KİPA gibi marketlere hiç gitmedim, onlar hem uzak, hem pahalı”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma

“Sağlık hizmetlerini nereden ve nasıl karşılıyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar şöyledir: “Sağlık ocağı, Alsancak Devlet Hastanesi, Yeşilyurt Devlet Hastanesi”; “İlaçları eczanelerden borçla alıyoruz”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

Konut Özellikleri

Ege (Kuruçay) Mahallesi’nde yapılan kat adetleri analizine göre toplam yapı sayısı 692 adettir. Bu yapıların 448’inin tek katlı, 196’sının iki katlı, 33’ünün üç katlı, 12’sinin dört katlı, üçünün ise beş ve üzeri katlı olduğu belirlenmiştir. Ege (Kuruçay) Mahallesi’nde yapılan kat adetleri analiz çalışması sonucunda tek katlı yapıların arazinin batı ve kuzeybatı yönlerinde, iki katlı yapıların ise arazinin güney ve orta bölgelerinde yoğunlaştığı saptanmıştır.

Mahallede bulunan yapıların çoğunluğu kötü durumdadır. Mahalledeki yapıların yapı malzemesinin incelendiğinde, 540 adet birimin bulunduğu ve bu birimlerin malzemelerinin ağırlıklı olarak sıralamayla tuğla/briket, betonarme, taş, sac olduğu belirlenmiştir. 21 hane kirada oturmakta, 19 hane ise ev sahibi durumundadır. Kiralar genellikle 150–300 lira arasında değişmektedir. Konutların fiziksel durumlarının nasıl olduğuna ve konutlarına bakım onarım yapıp yapamadıklarına ilişkin olarak şu yanıtlar verilmiştir: “Nem var, bir oda yıkıldı, yıkılacak”; “Blok dökülüyor, tamirat ister”; “Tamir, onarım gerekiyor, yapamıyoruz, para yetmiyor”; “Rutubet var, çatı akıyor. Çok küçük ev, çatısı alçak”; “Konut ölmüş, kâğıt kapattık tavana”; “55 senedir yıkılmadı, çok şükür”; “Mutfakta borulardan sular akıyor”; “Kışın hiç ısınmıyoruz, kırık dökük bir kömür sobası kullanıyoruz. Binada nem çok fazla”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

Oturdukları Yere ve Kendilerine Bakışları

“Roman olmayı nasıl tanımlıyorsunuz ve burada roman kültürünü yaşatabiliyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlar şöyledir: “Mahallenin kötü namı işsizlik getiriyor”; “Gönlümüz zengin, fakiriz ama azla yetiniriz”; “Özgürüz. Roman kültürü pek yaşamıyor”; “Roman kenar mahallede yetişen, konuşmasından dolayı hakir görülen kimsedir”; “Gurur verici bir şeydir. Daha duygusalız biz”; “Her gün düğün oluyor; sünnet, söz, nişan. Üzüntüyü üzüntü gibi, gülmeyi gülme gibi yaşıyoruz”; “Dışlanan, kendilerine bile nefret ettirilen insanlar”;

“T.C kimliğim var, çocuklarım askere gidiyor. Her şeyden önce insanız. Bir damga yiyeceğimi bilseydim burada doğmak istemezdim. Cahil kesim, kırsal kesim damgalanmış. Ayrımcılık yapılıyor, ayrımcılığı kabul etmiyorum. Bazı haklarım var, ama çoğu haklarım da yok. İmdat! Biri bunu duysun!”; “Romanların kültürü insan sevgisi üzerinedir. Ama fakirlik var”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

“Burada yaşamaktan memnun musunuz? Göç etmeyi düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda memnun olanlar memnuniyetlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: “Mahalleden memnunum, göçü düşünmüyorum”; “Şöyle böyle memnunum. Mahalle yıkılsın, çünkü adres verdiğimizde işe almıyorlar”; “Memnunum, burada herkes birbirini tanıyor, merkezi bir yer”; “Memnunuz. Eğlenceli bir yer. Üniversiteyi de bitirsem burada otururum”; “Memnunum. Sevgi yolu bizim mahallemiz. Kesinlikle göç etmeyi düşünmüyorum”; “Mahalle güzel. TANSAS’tan borç alamayız ama bakkalımızdan borçla alışveriş yapıyoruz”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

Mahalleden memnun olmayanlar ise memnuniyetsizlikleri şöyle dile getirmişlerdir: “Hiç memnun değilim. Param ve imkânım olsa, Yeşilyurt ya da Buca’ya gitmek isterdim”; “Bize olumsuz bakıldıkça memnun değiliz. Taksicilerden buraya girmem diyenlerle karşılaştık”; “Hiç memnun değilim ama şu an imkânım yok. Kiralar başka yerde pahalı.”; “Memnun değilim, kavgalar çıkıyor. Kuruçay, Tepecik’ten buraya geliyorlar, içiyorlar. Durumumuz iyi olsa durmaz”; “Memnun değiliz. Kavga, gürültü çok oluyor. Gece oldu mu çocukları topluyoruz sokaktan”; “Memnun değilim. Sağlıksız mahalle. Eğer güzel olsaydı hep burada otururdum”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

“Yoksulluğunuzu roman olmanızla nasıl ilişkilendiriyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar şu şekildedir: “Yoksul, hakir görülüyor”; “Roman olmasak da yoksul olurduk”; “Romanız diye iş vermiyorlar”; “Devlet bizi yoksul yaptı”; “Romanlara herkes aşağı gözle baktığı için işsiz, yoksuluz”; “Romanlar hep yoksul olur”; “Gönlüm zengin, dünyanın en zengin insanı benim”; “Yoksuluz, roman olmamızla alakası yok, herkes fakir olabilir”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

Kentin Diğer Bölgeleri İle Olan İlişkileri

“Kentin içerisinde hangi en fazla hangi bölgelere ne sıklıkta gidersiniz?” sorusuna verilen yanıtlar şöyledir: “Tepecik’e neredeyse her gün giderim”; “Tepecik, Tire’de akrabalar var ama biz sadece Tepecik’e gidiyoruz, ayda 2-3 kez”; “Kahramanlar, fuar tarafına, bayramlarda arkadaşlarla 15 günde bir falan gideriz”; “Yenişehir’de, Gürçeşme’de ağabeylerim var, ayda, senede bir oraya gideriz”; “Karşıyaka’ya ayda bir gideriz”; “Mersinpınar, Tepecik, Kuruçay’da akrabalar var, 6 ayda bir gideriz”; “Gitmem. Hiçbir yere gitmem. Çayımı demlerim, balkondan bakarım, ev işi yaparım”; “Çok fazla gezmiyoruz”; “Fuar, Kordon, Gündoğdu’ya kadar gider gelirim”; “Meleze gideriz, piknik yaparız. Hafta sonları denize gideriz, organize ediyorlar”; “Karşıyaka’ya, İnciraltı’na hiç gitmedim. Merak ediyoruz ama gidemiyoruz”; “Kemeraltı’na çok gideriz”; “Kordon’a pek gitmiyoruz. Oraya giysi lazım, üstümüzdekilerle gidemeyiz”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

Yaşadıkları Mekânsal Sorunlar

“Mahallete eksikliğini duyduğunuz hizmetler nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlar şu şekildedir: “Belediyemizin mahalleye hiç uğradığı yok. Voltajlar düşük, kaldırım yok, yol çocuklar için tehlikeli. Tren yolundan öteye yerlere taş döküyor, ama bizim mahalleye zift dökülüyor. Mahalleye çalışması gereken otobüs günde üç kere geliyor”; “Tamirat, yardım, yiyecek, yakacak, başka yerlere yapıyorlar, buraya yapmıyorlar. Çocuk parkı yok, futbol sahası olsun”; “Park, oyun alanı, piknik alanı, sinema, kütüphane, lise olsun”. “Çocuklar için oyun alanı yok Kaldırımları esnaf kapattı. Çocuklar yolun ortasından geçen arabalar yüzünden bakkala gidemiyor”; “Gençler için hiçbir şey yok”; “Yola asfalt dökülmesi lazım. Yolar çok dar, çöpçüler gelmiyor, her yerde pislik var. Gençler işsiz”; “Belediyenin yatırımı yok. Çocuklar işsiz ve bunlar problem yaratıyor”; “Kasap yok, belediyenin ucuz marketi yok. Bakkal üç katına yazıyor, park yok, kahvehane var ama çocukların oyun yerleri yok, araba kazaları oluyor”; “Hizmet gelmiyor ki hiç”; “Muhtarın okuma yazması yok. Çöp tenekesi yok, çöpleri dereye atmak zorunda kalıyoruz”; “Mahalleye bakım yok,

fare dolu mahalle, ilaçlama yapılmıyor”; “Sokak lambalarının kimi yanıyor, kimi yanmıyor”; “Lağım tıkalı, kışın göl gibi oluyor her yer”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

“Belediyenin bu alana yönelik hizmetlerinden memnun musunuz?” sorusuna verilen yanıtlar şöyledir: “Memnun değilim, çünkü hizmeti tam yapmıyor”; “Memnun değilim, sıfır hizmet. Alsancak’a hizmet veriliyor, buraya yok. Tren yolundan üst geçit yapılabilirdi”; “Memnun değiliz. Sinek oldu bütün yaz her yer. Her yerde nasıl muameleyse öyle olsun. Semt çirkinse insanların suçu ne”; “Çöpler toplanıyor ama başka yerler her gün süpürülüyor”; “Bir tek asfalt yapıldı. Çocuklar için hiçbir şey yapılmıyor. Ev hanımıyız, bizim için de hiçbir şey yapılmıyor”; “Pazardan memnun değilim. Dere kenarında Pazar olmaz. Çöplüğün içinde pazar, başka yere kaldırılın”; “Hiç memnun değiliz, çöp haftada bir toplanıyor. Lağımlardan koca koca fareler çıkıyor, evlere giriyor”; “Gençler için hiçbir şey yapmıyorlar. Garibanlara yardımcı olmuyorlar, ayırım yapıyor. İş imkânı verilsin, sigorta sağlansın. Yakacak, erzak yardımı yapmıyorlar”. (Ege Mahallesi sakinleriyle yapılan kişisel görüşmeler, 2008).

MAHALLEYE İLİŞKİN PLANLAMA VE “KENTSEL DÖNÜŞÜM” KARARLARI

Mahalleye ilişkin planlama kararlarına bakıldığında; 24.02.1970 ve 28.08.2007 tarihleri arasında İzmir Yeni Kent Merkezi için yapılan altı adet Nazım İmar Planı bulunduğu tespiti yapılmıştır. Bu planlama kararlarında Ege (Kuruçay) Mahallesi için farklı fonksiyonlar öngörülmüştür. Yapılaşma koşulları olarak KAKS: 2.5 Emsal: 0.30 olarak öngörülmüş, ayrıca mahalleye ticaret fonksiyonu planlanmıştır. 02.06.2002 Tarihli İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı; Ege Mahallesi’nde KAKS: 2.50 Emsal: 0.50 olarak belirtilen revizyonda mevcut alana turizm fonksiyonu önerilmiştir. 07.07.2003 tarihli İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı; 05/82 sayılı İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclis Kararı Belediye Başkanlığı’nca 01.08.2007 tarihinde onanmış ve bu planda yapılaşma koşulların yine KAKS:2.50 Emsal:0.50 olarak belirlenerek, mevcut alanda küçük turizm işletmeciliğinin ve pansiyonculuğun özendirilmesi kararı alınmıştır. 18.04.2005 tarihli İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı ve 05/133 sayılı İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclis Kararı ile uygun görülerek onanan planda Belediye Başkanlığı’nca mahalleye uygun peyzaj projesi önerilmiştir. 10.08.2006 tarihli İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı; 02/189 sayılı İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclis Kararı ile onanan planda mahalleye önerilen peyzaj projesi kararı, İzmir Valiliği tarafından açılan dava ile iptal edilmiştir. 28.08.2007 tarihli İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı; 01/649 sayılı İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclis kararı ile onanan planlama kararında mahallede yapılaşma koşulu yine KAKS:2.50 olarak belirlenmiştir ve burası özel planlama alanı olarak belirtilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2009 yılında aldığı bir kararla Ege (Kuruçay) Mahallesi’nde kademeli olarak kentsel dönüşüm projesini uygulayacağını açıklamıştır. Bu tarihten sonra belediye alanla ilgili çalışmalara başlamış, henüz uygulama gerçekleştirilmemiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu makalenin çalışma alanı olarak belirlenmiş olan Ege (Kuruçay) Mahallesi’nin sıradan bir İzmirli tarafından iki kelime ile özetlenecek olsa ‘yoksulluk’ ve ‘Romanlar’ kavramları ile özetlenebileceği söylenebilir. Alanda yapılmış önceki çalışmalarda da mahallede, sadece son yıllarda küreselleşmenin yerel izleri olarak tarif edilmeye çalışılan bir yoksulluk tablosu ile değil, yıllardır yaşanıp bugüne kadar gelen, geçmişin izlerini de yoğun biçimde taşıyan bir tabloyla karşılaşıldığını görmek mümkündür (Diktaş ve Sönmez Özbek, 2014). 45–50 yıldır burada oturan ve okuma yazma bilmeyen ya da ilkokulu terk etmek zorunda kalan insanlar sadece küreselleşmenin değil, kapitalist sistemin sonuçlarını da bize göstermektedir. Bu mahalledeki Romanlara karşı geliştirilen ön yargılar, farklı etnik kimliklere yönelik eşitsiz muamelenin varlığına da işaret etmektedir. Hem önceki çalışmalar (Diktaş ve Sönmez Özbek, 2014), hem 2008 yılında bu çalışma ile elde edilen ampirik bulgular, hem de günümüzde yazar tarafından yapılan gözlemler / incelemeler bu bulguların süreç içinde çok da değişmediğini göstermektedir.

Yoksulluğun ve yoksulların ötekileştirilme yoluyla görünmez kılınması, insan haklarından yoksun bırakılması onların aynı zamanda dışlanmasına yol açmaktadır. Ege (Kuruçay) Mahallesi'nde belirlenen en temel insani haklar açısından bir değerlendirme kısaca şu şekilde yapılabilir;

Mahallede yaşayanların hanelerine giren parasal miktarlar ne onların sağlıklı beslenmesine, ne ihtiyacını hissettikleri giyim eşyalarını alabilmelerine ne de konutlarının kiralarını düzenli bir şekilde ödeyebilmelerine ve kentin istedikleri bölgesinde oturabilmelerine yetmektedir.

Mahalle; komşuluk birimi kavramı ile ilişkilendirilerek sakinlerin yürüme uzaklığı içindeki ilkökul, oyun yeri, bakkal gibi ortak kent kolaylıklarından güçlük çekmeden yararlandığı küçük yerleşim birimi olarak tanımlanmaktadır (Şeker, 2005). Bu tanım çerçevesinde mahallede yaşayanlar temel kamu hizmetlerinden ekonomik yetersizlikleri nedeniyle çok kısmi olarak yararlanabilmektedirler. Bu mahallede yaşayan insanlar sağlıklı beslenemeyen, temel sağlık ve eğitim hizmetleri ücretlerini karşılayamayan insanlardır. Eğitimin ücretli olması, ücretsiz bile olsa, kırtasiye, ders araç gereçleri, üniforma, ayakkabı, okul dönemi boyunca yapılan harcamaların yükü buradaki ailelerin karşılayabileceği düzeyde değildir. Genelde ekonomik nedenlerden dolayı, ya temel öğretim bile hiç alınamamakta, okullar terk edilmekte, ya da üst öğretime geçilememektedir.

Ege (Kuruçay) Mahallesi İzmir'de kentsel dönüşüme uğratılmak istenen mahallelerden biridir. Kenti meydana getiren kolaj parçalarından birinin yeri değiştirilmek istenmektedir. Bu kolaj parçası; günlük yaşam içerisinde görülmeyen, görülmek istenmeyen, hatta yok sayılan bir konumda iken, rant söz konusu olduğunda sermayenin gözlerinin dört açtığı bir konumda yer almaktadır. Böylece koşulları son derece ağırlaşmış bugünkü ortamda yoksullar için kentte varlığını sürdürebilmek, giderek uzaklaşan bir ideal halini almıştır. Son süreçte kentsel dönüşüm adı altında ortaya çıkan büyük çaplı dönüşüm projelerinin kentin yoksulluk bölgelerini hedef alan yapısı, korunmasızlık koşullarını daha da kritik bir hale getirmiştir (Ünverdi vd., 2008). Zaten sosyal ve ekonomik olarak dışlanmış mahalle, mekânsal olarak da dışlanmak istenmektedir. Burada gerçekleştirilmek istenen dönüşüm sadece mekânsal dönüşüm olarak da algılanmamalıdır. Burada yaşayanlar, yoksullukları ile birlikte yepyeni bir mekâna, yepyeni bir ilişkiler ağına sürüklenmek istenmektedirler. İstekleri dışında yer değiştirmek zorunda kalacak olan hane halklarının kent içerisinde nereye gidecekleri önemsenmemekte ya da kentin düşük gelir gruplarının yaşadığı konut alanlarında yer gösterilmektedir.

Bu mahallede yaşayanların büyük bir çoğunluğu özel ve kamu sektöründe, sosyal güvence ve emeklilik hakları gibi (Emekli Sandığı, SSK ve BAĞ-KUR) insani haklara sahip olunamayan ve zaman içinde de maaş, ücret artışlarının alınabildiği bir işe sahip değillerdir. Mahallede yaşayanlar kendilerini ekonomik bağlamda güvende hissetmemektedirler.

Genellikle sosyal güvenlik kapsamında çalışanlar çok azdır. Yaptıkları işler, çoğu zaman geçici, kayıt dışıdır. Genelde vasıfsız işgücü isteyen işlerde çalışabilmektedirler. Düzenli bir işe sahip olamadıkları gibi işsizliğe karşı korunma güvenceleri de yoktur.

Çok geniş anlamda, toplum içinde bazı kesimlerin dezavantajlı konumda olması ve o konumda bırakılması veya o konuma itilmesi olarak tanımladığı ayrımcılıkla yoksulluk arasındaki ilişkiyi Şenses (2003) ayrımcılığın dezavantajlı grupların durumlarının daha da kötüleşmesine ve kimi sosyal ve ekonomik değişikliklerden belirli grupların daha fazla zarar görmesine yol açabileceğini belirterek ayrımcılığın bazı ülkelerde önemli boyutlara ulaştığı ve ciddi yoksulluk nedeni oluşturduğunu ifade etmektedir. İçinde bulunduğumuz kapitalist sistem farklı kimliklerin homojen bir yapıda bulunmasını istemez, bulunsa bile kentin çeperlerinde bulunmasını ister.

Zengin bir bölge içinde yoksul bir mahalle olan Ege (Kuruçay) Mahallesi aynı zamanda kültürel özellikleriyle kent ve kentli tarafından dışlanmaktadır. Roman ve yoksul olmasalardı kolayca kent merkezinden dışarı çıkarmak istenecekler miydi? Aslında bu sorunun yanıtı İzmir'de kentsel dönüşüme uğratılmak istenen diğer alanlara da bakıldığında rahatlıkla verilebilecektir. Etnik kimliklerini yalnızca onların yoksulluklarının nedeni olarak görmek, işin kolaylığına ve çözümsüzlüğüne meşru getirmek anlamında bir vurdumduymazlık ile olabilecektir. Her şeye rağmen bu çalışma İzmir'deki kentsel yoksulluk sorununa sadece çoğunlukla etnik kimlikleri farklı kişilerin yaşadığı tek mahalle üzerine odaklanılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırma

2008 yılı verilerini içermekle birlikte günümüze kadar geçen süreç içinde o bölgede yapılan öznel gözlemler araştırma sonuçlarının çok da değişmediğini göstermiştir. Yine de bu çalışma kentsel yoksulluk ve insan hakları olgularını gündeme getirerek bu tür çalışmaların kentsel mekânsal eşitsizlikleri anlama çabası içerisine girmenin önemli olduğuna vurgu yapması açısından araştırmacıları düşündürtmeyi amaçlamaktadır. Bundan sonraki çalışmalarda örneklemin genişletilmesi ve alan araştırmasında elde edilen bulguların istatistiksel analizlerle zenginleştirilmesi de önerilmektedir. Aynı zamanda bu araştırma, yoksulluk konusuna odaklanırken aslında bu alanda çalışan bir araştırmacının kendisi, yaptığı iş ve çalışma alanındaki kişilerin durumunu göze alınca, vicdanı ile yüreği ile hesaplaştığı, kendi konumundan dolayı neredeyse suçluluk hissettiği, onların durumlarının biraz da kendisinden kaynaklandığı gibi sorgulamalarla nasıl da baş başa kaldığına örnek olmaktadır. Saha çalışmasında araştırmacının gördüğü manzaralar karşısında sormak istediği bazı sorular yanıtlarını zaten görmüş olduğu için o kadar anlamsızlaşıyor ki, biraz da utançla diline düşüveriyor. İşte tam da bu nedenle böylesi araştırmalarda yapılandırılmış anket formlarının kullanımının uygun olmadığı bu çalışma ile deneyimlenerek ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu araştırmacının, bu ve benzeri çalışmaları yapacak genç araştırmacılara yöntemsel olarak yön verecek kapsamı da amaçladığı söylenebilir. Özetle, bu araştırmacının bu alanda yapılacak çalışmaların gerekliliği ve duyurulması açısından önemli olduğu, seneler içinde bu alanlarda bir değişim olmamasının yerel yönetimleri de öz değerlendirme yapmaya sevk ettiği, genç araştırmacılara da bu ve benzeri alanlarda yapacakları çalışmalarda doğru yöntemleri bulmaları konusunda düşünmelerini sağlamaya yönelttiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Amin, S. (2009). Dünya yoksulluğu, yoksullaşma ve sermaye birikimi. *Mülkiye Dergisi* (5), 89-98.
- Buğra, A. (2005). *Yoksulluk ve sosyal haklar*. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği için hazırlanan danışman raporu.
- Castells, M. (1989). *The informational city: Information technology, economic restructuring and the urban-regional process*. Oxford: Basil Blackwell.
- Castells, M. (2001). *End of millennium*. Malden, Mass: Blackwell Publishers.
- Diktaş, E.O. ve Sönmez Özbek, İ. (2014). Kentsel çeşitlilik, asimetrik süreçler, eşitsiz gelişim: İzmir’de Yalı, Örnekköy ve Ege Mahallelerinde Roman yerleşim alanlarının mekânsal dönüşüm süreçleri. 5. *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara.
- DEÜ (2007). PLN 201 Şehir Planlama Projesi I Dersi Proje Çalışması Raporu. Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir, Yayınlanmamış Rapor.
- Hutchinson J. ve Smith, A.D. (1996). *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press.
- Kaya, İ. ve Zengel, R. (2002). İzmir’de marjinal mekan, Roman Mahallesi. *Arredamento Mimarlık Dergisi*, (147), 74-80.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marshall, T. H. (1965). Citizenship and social class. T. H. Marshall, *Class, citizenship and social development* içinde (ss. 71-134). New York: Anchor Books.
- ODTÜ (1999). *Kentsel yoksulluk ve geçinme stratejileri-Ankara örneği*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı 1999 Yılı Stüdyo Çalışması, Ankara.
- Öktik, N. (2008). Yoksulluk olgusuna kavramsal ve kuramsal bakış. N. Öktik (Ed.). *Türkiye’de yoksulluk çalışmaları* içinde (ss. 21-56). İzmir: Yakın Kitabevi.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle kalkınma* (Y. Alogan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Smith, N. (1992). New city, new frontiers: The lower east side as wild, wild west. M. Sorkin (Der.) *Variation on a theme park*, New York: Noonday Press.
- Sönmez, İ. Ö. (2001). Yoksulluğu sürekli kılan faktörler üzerine gözlemler. 7. *Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı*, Ankara.

- Şeker, G. (2005). Kent güvenliği örgütlenmesinde mahalle ve çarşı ve mahalle bekçileri. *Polis Bilimleri Dergisi* 7(4), 59-90.
- Şengül, T. (2001) *Kentsel çelişki ve siyaset - kapitalist kentleşme süreçleri üzerine yazılar*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Şengül, H. T. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset* (2. Basım). Ankara: İmge Kitabevi.
- Şenses, F. (2003). *Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk* (3. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Parsel Sorgulama Uygulaması (2022). Web adresinden 10.03.2022 tarihinde erişildi: <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/>
- Tonkin, E., McDonald, M. ve Chapman, M. (1989). History and ethnicity. Hutchinson, J. ve Smith, A.D. (Ed.) (1996) *Ethnicity* içinde. Oxford: Oxford University Press.
- Ünverdi H. Z., Erdin, H. E., Arıcan, B., Altınörs, A. ve Yörür, N. (2008). Varlık-yokluk ekseninde bir deneyim alanı: Onur Mahallesi örneği. N. Öktik (Ed.) *Türkiye’de yoksulluk Çalışmaları* içinde (ss. 245-264). İzmir: Yakın Kitabevi.
- Wallerstein I. (1997). *Sosyal bilimleri düşünmemek* (T. Doğan, Çev.). İstanbul: Avesta Yayınları.